ЄВРОПА 16.01.2024 | Олександр Класковський

Імперія повинна померти

Без серйозного ослаблення Росії нова Білорусь навряд чи можлива. Чотири ймовірні сценарії.

На фініші року, у грудні, демократичні сили, згруповані навколо Світлани Тихановської, нарешті запропонували проєкт стратегії переходу до нової Білорусі. У документі змальовано, як вони мають намір перебудовувати державу, коли прийдуть до влади. Але для тих, хто прагне змін, куди важливіше зараз питання, як повалити нинішню тиранію, щоб почати цей шлях у світле майбутнє.

А ось це питання висвітлено скупо лише в додатку 1 до об'ємного документа. Змальовано чотири ймовірні сценарії. Їх аналіз представлено на сайті Позірк.

Чи поспішить номенклатура кликати «втікачів» за круглий стіл?

Пройдемося цими сценаріями. Перший передбачає, що «Росія ослабла через війну і вже не може в колишньому обсязі здійснювати економічну, військову і політичну підтримку Білорусі».

У підсумку тут погіршується соціально-економічне становище, номенклатура намагається «вступити в переговори з країнами Заходу і демократичними силами для зняття санкцій і відновлення відносин». Починає працювати загальнонаціональний круглий стіл, формується уряд перехідного періоду, до якого, згідно зі сценарієм, входять представники як номенклатури, так і демсил.

Тут одразу постає питання: а чи поспішить верхівка режиму запрошувати тих, кого зараз презирливо називає «втікачами», за круглий стіл, ділитися з ними владою? Як запровадження, так і зняття санкцій залежать насамперед від західних держав. Білоруська опозиція на ці процеси впливає досить опосередковано. Тому найбільш імовірним є торг саме із західними столицями. При цьому представники режиму зроблять ставку на реалполітику, постараються уникнути демократизації.

Так, у Польщі 1989-го відбувся круглий стіл між комуністичною владою і профспілкою «Солідарність». Але «Солідарність» була впливовою силою всередині країни, тамтешній режим стрясали потужні страйки.

У сьогоднішній Білорусі гайки закручені настільки, що організувати навіть одиночний пікет, не кажучи вже про масовий страйк, немислимо. Опозиційні ж структури, на відміну від «Солідарності», витіснені за кордон і майже не можуть впливати на ситуацію в країні, населення якої дедалі більше деполітизується.

Наскільки ймовірним є народне повстання?

Другий сценарій заснований на тому, що в РФ після її поразки у війні з Україною змінюється влада, «Росія виснажена війною, санкціями, і їй не до Білорусі». Знову-таки різко погіршується соціально-економічне становище, спалахує і розростається страйк, який переходить у сутички з внутрішніми військами. При цьому «армія тримає нейтралітет», «відбувається розкол у силових структурах», протестувальники захоплюють Адміністрацію президента та інші об'єкти критичної інфраструктури, Олександра Лукашенка «або заарештовано, або він тікає з країни».

До цього сценарію теж багато запитань. Страх перед репресіями в Білорусі тепер настільки великий, що навіть якщо рівень життя серйозно просяде, не факт, що багато хто зважиться вийти під кийки ОМОНу. У Північній Кореї життя зовсім нікудишнє, але народ не бунтує. А режим Лукашенка рухається в бік північнокореїзації.

Далі: його силовики добре підготовлені й оснащені, багато хто, особливо ті, хто вже заплямував себе кров'ю, упевнений, що в разі зміни влади потраплять під суд (а то й самосуд). За свою долю, свої сім'ї вони битимуться запекло.

А раптом і армія, яку в 2020-му теж втягнули в репресії, не збереже нейтралітету? Та й Лукашенко тоді, поставивши перед своїм палацом БТРи, показав, що готовий пострiляти безліч народу, але не тікати з країни, як колись Віктор Янукович з України. Тож результат гіпотетичного білоруського майдану не очевидний.

Нарешті, хто сказав, що в разі зміни влади в Кремлі там запанує ліберал і голуб миру? А раптом на чолі опиниться зовсім відморожений імперець, який вирішить компенсувати невдачу в

Україні приєднанням Білорусі?

А якщо наступник Лукашенка просто здасть незалежність Москві?

Третій сценарій передбачає, що Лукашенко з тієї чи іншої причини перестає виконувати обов'язки президента (тяжко захворів, помер), а його номенклатурний наступник із вантажем проблем, що дісталися у спадок, починає деескалацію відносин із Заходом, трансформацію системи. І тут обговорюється умова, що «Росія ослабла через війну і вже не може використовувати весь спектр інструментів впливу на Білорусь».

Стоп, а якщо Лукашенко помре за ще досить сильної Росії? А якщо його наступник із промосковськими мізками вирішить позбутися проблем, що дісталися у спадок, шляхом банальної здачі залишків суверенітету Кремлю?

За четвертим сценарієм «білоруська армія безпосередньо вступає у війну з Україною на боці Росії, увійшовши на територію України». Ну, і Лукашенко отримує по повній програмі: «до Білорусі входять українські війська з підрозділами білоруських добровольців в авангарді» – і розгром режиму стає лише справою техніки.

Так, але поки що правитель Білорусі успішно уникає безпосередньої участі своїх збройних сил у війні. І не факт, що Володимир Путін його за це душить. Навпаки, Москва щедра як ніколи. Значить, задоволена іншими послугами союзника.

А як вам такий варіант: Лукашенко символічно приєднується до російської «СВО» на тому етапі, коли Київ уже на межі поразки і не має сил контратакувати – і союзники вдвох домагаються своїх цілей?

На фактори змін демсили впливають слабо

Я, звісно, спеціально чіпляюся до сценаріїв, щоб підкреслити: всі вони надто гладенькі, ґрунтуються на масі сприятливих для супротивників режиму припущень. Хто знає, може, такий збіг обставин і справді трапиться. Однак краще заздалегідь передбачати і вельми ймовірні заковики.

І зауважте: всі ці сценарії тією чи іншою мірою базуються на

припущенні, що Росія буде знесилена війною або взагалі зазнає поразки – коротше кажучи, їй стане не до Білорусі.

Але зараз війна в тій фазі, коли – скажімо чесно – багато хто вже задається питанням, чи встоїть Україна. Тож перспектива вікна можливостей для змін у Білорусі ще сильніше затуманюється.

Так, ситуація може змінитися у сприятливий для демократичних сил бік. Але всі ці сценарії розраховані переважно на вплив зовнішніх чинників, таких як великі успіхи Збройних сил України (ЗСУ), нищівний ефект західних санкцій тощо.

Демократичні сили можуть впливати на ці фактори лише незначною мірою. Зрозуміло, що ракетами Storm Shadow, комплексами Patriot, винищувачами F-16 офіс Тихановської ЗСУ не забезпечить. Санкції Захід запроваджує з огляду на власні міркування, і гарячі заклики глави Народного антикризового управління Павла Латушка не відіграють тут ключової ролі. Сьогодні ж очевидно, що зробити свої санкції термоядерними Захід не в змозі.

Зазначимо, що виробити стратегію звільнення Білорусі намагаються і представники полку Калиновського. Конференція, що відбулася в Києві наприкінці листопада, цього завдання не виконала. За її підсумками намічено лише створити робочу групу для створення такої стратегії.

Але й полк Калиновського вище пояса не стрибне. Так, там білоруські добровольці, проте це частина ЗСУ. Київ же сьогодні не має наміру воювати проти Лукашенка, якщо той сам не полізе.

Кремлівська опора режиму дійсно може надломитися. Але коли?

Із презентацією стратегії переходу до нової Білорусі команда Тихановської явно затягнула. Логічно було б представити цю працю на серпневій конференції «Нова Білорусь 2023», але той захід увінчався лише ухваленням низки декларацій.

Водночас слід розуміти, що висмоктати з пальця якусь чудодійну стратегію в принципі неможливо.

Зараз Путін і Лукашенко на коні, торжествують (хоча явно рано). Російська економіка витримала удар санкцій, на неї спирається білоруська. Російські війська переходять у контрнаступ в Україні,

тим часом Захід показує ознаки втоми в питанні підтримки Києва. Ба більше, частина західних політиків не хоче, щоб Кремль зазнав серйозної поразки, боїться розпаду Росії, розповзання ядерної зброї.

Тож світ сьогодні – у драматичній фазі протистояння автократій і демократій. Сценарії демсил передбачають, що Росії стане не до Білорусі, але скажемо відверто: це Заходу поки що за великим рахунком не до Білорусі.

Демократичним силам дай Боже утримати, з одного боку, білоруське питання в західному порядку денному, з іншого – хоч якийсь інтерес до себе з боку протестної частини білорусів. Добре, якщо політична еміграція не пересвариться і не маргіналізується остаточно, якщо демсили зможуть забезпечити себе ресурсами для самозбереження, щоб виконати свою місію в годину Ч. І ще важливо тверезо осмислювати реалії, не вдарятися в клішований пафос, від якого вже втомилося багато прихильників змін.

Утім, коли настане час змін, то лідери обов'язково знайдуться, і це можуть бути абсолютно нові люди.

А так – кріт історії риє. Справді, на сьогодні Лукашенко зміцнив свій контроль над суспільством, заморозив країну. Поки за його спиною Кремль, розтрощити режим майже немислимо. І це торжество мороку, зла може затягнутися.

Все ж Росія рано чи пізно, безсумнівно, повторить шлях інших імперій. Виклик, який Путін кинув Заходу, авантюрний, прирікає Росію на деградацію і в перспективі згубний для Кремля. Імперія повинна померти. Важливо, що антиімперський наратив став тепер аксіомою для Тихановської та її команди.

Олександр Класковський

Олександр Класковський (Alexander Klaskowski) – політичний аналітик. Понад 20 років пропрацював у БелаПАН.

